

30.1.2025

Viite: VN/1463/2025

Lausuntopyyntö selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista

Kuuloliitto kiittää selvityshenkilöä selvitystyöstään ja sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua selvityksestä.

Kuuloliiton keskeiset huomiot selvityksestä ja avustusjärjestelmän uudistamisesta:

- Kuuloliitto on erityisen huolestunut siitä, että selvityksessä esitetty vaihtoehto A ja sen teemaperusteisuus kapeuttavat järjestöjen itsemääräämisoikeutta, vaikeuttavat järjestöjen ydintehtävän toteuttamista ja kohderyhmien auttamista sekä lisäävät hallintoa ja byrokratiaa.
- Kuuloliitto kannattaa avustusjärjestelmän uudistamistyön pohjaksi avustusasioiden neuvottelukunnan omassa lausunnossaan ehdottamaa vaihtoehtoa C tässä lausunnossa esitetyin lisäyksin.
- Avustusjärjestelmän uudistamisessa tulee ottaa huomioon Suomea sitova YK:n vammaissopimus. Selvityksessä vammaiset henkilöt ja YK:n vammaissopimus on sivuutettu kokonaan.
- Selvityksessä on tärkeitä ehdotuksia hallinnon keventämiseksi. Selvityksessä ehdotettu vaihtoehto A kuitenkin lisää sekä avustuksen saajien, että valtionapuviranomaisen hallinnollista työtä. Kaikkein merkittävin hallinnollista taakkaa vähentävä toimenpide olisi se, että avustus myönnettäisiin jatkossa pääasiassa yhtenä yleisavustuksena.
- Selvitysraportista puuttuu kokonaan vaikutusten arviointi. Selvityksestä ei käy ilmi, miten ehdotetut muutokset vaikuttaisivat sote-järjestöihin ja eritoten niiden edustamiin kohderyhmiin. Avustusjärjestelmää uudistettaessa on toteutettava vammaisvaikutusten arviointi, joka huomioi myös jo toteutetut leikkaukset.
- Uusien linjausten tulee kannustaa yhdistymisiin ja omaan varainhankintaan, ei rangaista niistä. Vuoden 2025 leikkaukset kurittivat eniten suuria yleisavustuksia saavia järjestöjä, mikä heikensi järjestöjen halukkuutta yhdistyä.
- Varallisuuden huomioiminen on perusteltua, mutta siihen ei tule lukea muun muassa kiinteää käyttöomaisuutta, jonka realisointi on haastavaa eikä välttämättä järkevää. Tarkasteltavaksi pitäisi ottaa ainakin kolme viimeisintä tilinpäätöskautta.
- Kuuloliitto ei kannata hyvinvointialueiden avustusten siirtoa STEA:lle. Kuuloliiton näkökulmasta paikallisten ja alueellisten yhdistysten toimintaedellytykset turvataan parhaiten hyvinvointialueiden myöntämällä avustuksilla sekä STEA:n myöntämällä jäsenjärjestöjen avustuksilla.

Vammaiset henkilöt ja YK:n vammaissopimus

Laki sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta (284/2023) toteaa, että avustettava toiminnan tulee osaltaan tukea ihmisten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja perusoikeuksien toteutumista. Selvitysraportti kuitenkin pitkälti sivuuttaa tämän näkökulman. Esimerkiksi eri tavoin vammaisia henkilöitä ja heidän perusoikeuksiaan

30.1.2025

turvaavaa YK:n vammaissopimusta ei huomioida selvityksessä lainkaan. Ylipäättään raportissa esitetty ihmiskäsitys on kapea: raportissa oletetaan, että kaikki väestön työ- ja toimintakykyyn vaikuttavat asiat ovat parannettavissa. Vammaisuutta ei voi parantaa. Se on ihmisen yksi ominaisuus, jonka ympärille toimintaa, tukea ja osallisuuden mahdollisuuksia luodaan.

YK:n vammaissopimus (4 artikla) velvoittaa Suomea ottamaan huomioon vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksien suojelun ja edistämisen kaikissa politiikoissa ja ohjelmissa sekä neuvottelemaan tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa heitä edustavien järjestöjen kautta kaikissa päätöksentekoprosesseissa, jotka heitä koskevat. Nämä velvoitteet tulee ottaa huomioon, kun sosiaali- ja terveystalouden järjestöjen, eli siis myös vammaisjärjestöjen, avustustoiminnan edellytyksistä päätetään.

Valtionavustuksilla ei rahoiteta itseisarvoisesti vammaisjärjestöjä, vaan niiden toimintaa vammaisten henkilöiden hyväksi. Vammaisjärjestöjen rooli vammaisten henkilöiden oikeuksien edistämiseksi, heidän neuvonnassaan, tiedon jakamisessa ja tukemisessa on Suomessa ollut historiallisesti ja on edelleen oleellinen. Esimerkiksi vammaisten henkilöiden vertaistukea ja edunvalvontaa toteuttavat Suomessa ainoastaan vammaisia henkilöitä edustavat järjestöt.

Vaikutusten arviointi

Selvitysraportista puuttuu kokonaan vaikutusten arviointi. Selvityksestä ei käy ilmi, miten ehdotetut muutokset vaikuttaisivat sote-järjestöihin ja eritoten niiden edustamiin kohderyhmiin. Selvityksessä ei esimerkiksi avata, miten avustukset käytännössä uudelleen kohdentuisivat suhteessa nykyiseen avustustenjakoon.

Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien, kuten vammaisten henkilöiden ja lasten osalta on tehtävä huolellinen vaikutusten arviointi, kun avustusjärjestelmää uudistetaan. Arvioinnissa on otettava huomioon myös jo toteutetut leikkaukset. Järjestöjen tuki haavoittuvassa asemassa oleville ihmisryhmille on merkittävää ja siten myös siitä leikkaamisella on merkittäviä vaikutuksia näiden ihmisten oikeuksiin ja elämään.

Hallinnon keventäminen

Selvityksessä esitetään useita hyviä esityksiä sote-järjestöjen hallinnon keventämiseksi: avustuksista päättäminen kolmeksi vuodeksi kerran, tuloksellisuus- ja vuosiselvitysten yhdistäminen, jouston lisääminen myönnetyn avustuksen sisällä ja erillisen tilintarkastusraportin euromääräisen rajan nostaminen 500 000 euroon. Kuuloliitto kannattaa näitä kaikkia.

Kuuloliitto katsoo, että kuitenkin kaikkein merkittävin hallinnollista taakkaa vähentävä toimenpide olisi se, että avustuksen myöntämisestä yhtenä yleisavustuksena tehtäisiin pääsääntö. Näin turvattaisiin parhaiten järjestöjen resurssien kohdentuminen vaikuttavaan toimintaan hallinnon ja rakenteiden sijasta. Tämä olisi myös kansalaisjärjestöstrategian ja hallituksen vuoden 2024 kehysriihilinjauksen mukaista.

30.1.2025

Kuten selvityshenkilö tuo esiin, yleisavustusten suuruus vaihtelee ja se on lähtökohtaisesti suurempi järjestöillä, jotka ovat siirtyneet yleisavustuksen piiriin aiemmin. Selvityshenkilö ei kuitenkaan tuo lainkaan esiin sitä, miksi näin on. Esimerkiksi Kuuloliiton kohdalla STEA on ohjannut siirtämään toimintaa yleisavustukseen, kun kohdennettuja toiminta-avustuksiamme (nykyinen kohdennettu yleisavustus) on aiempina vuosina leikattu.

Selvitysraportista voi myös saada sen käsityksen, että yleisavustuksilla toteutettaisiin lähinnä tai pääasiassa hallinnollista toimintaa. Tämä ei pidä paikkansa. Ehdotettu yleisavustusten leikkaus ei ole hallintoa keventävä toimi.

Kuuloliitossa yleisavustuksella toteutetaan lakisääteisten hallinnollisten tehtävien, kuten talous- ja henkilöstöhallinnon lisäksi mm. kuulovammaisten lasten, nuorten, työikäisten ja harvinaisryhmien vertaistoimintaa, kuulovammojen ennaltaehkäisytyötä, neuvontaa ja ohjausta, tiedon jakamista ja viestintää, edunvalvontaa (esim. yhteiskunnan esteettömyyteen vaikuttaminen), kokemustoimintaa ja vapaaehtoisten kouluttamista. Jos Kuuloliiton yleisavustus leikattaisiin selvityksen ehdotuksen mukaisesti 25 prosenttiin kohdennettujen avustustemme yhteenlasketusta summasta, rahoituksemme ja siten toimintamme lähes puolittuisi.

Tällä hetkellä jokaisesta avustuskohteesta tehdään erikseen vuosiselvitys ja jokaiselle yleisavustukselle sekä kohdennetulle yleisavustukselle haetaan vuosittain jatkorahoitusta erillisellä avustushakemuksella. Lisäksi avustuskohteista tehdään tuloksellisuusraportti pyydettäessä. Tämä useiden yleisavustusten samanaikainen käyttö lisää huomattavasti hallinnollista taakkaa. Samalla se johtaa toimintojen siiloutumiseen, joka haittaa työn tehokkuutta ja ketteryyttä.

Selvityshenkilön lähtökohtana yleisavustuksien osalta on mahdollisesti ollut huoli siitä, miten yleisavustusten tuloksellisuutta tai vaikuttavuutta voidaan todentaa. Yleisavustuspainotusta lisättäessä on kuitenkin täysin mahdollista edellyttää tuloksellisuustietoa sillä toteutetusta järjestön perustyöstä, kuten jo tällä hetkellä tehdään. Lisäksi yleisavustuspäätökseen on mahdollista kirjata rajauksia ja kohdennuksia sen käyttöön.

Kuuloliitto katsoo, että järjestöjä tulisi kannustaa myös yhdistymisiin avustusasioiden neuvottelukunnan ehdottamalla tavalla. Neuvottelukunta ehdottaa, että järjestöjen yhdistymiseen luotaisiin konkreettinen rahallinen kannustin esimerkiksi siten, että järjestöjen yhdistyessä ns. juustohöyläperiaatteella tehtävä leikkaus olisi pienempi kuin tilanteessa, jossa järjestöt jatkaisivat toimintaa erillisinä toimijoina.

Olennaista yhdistymisiin kannustamisessa on myös se, ettei leikkauksia toteuteta suuria yleisavustuksia painottaen. Kuuloliitto huomauttaa, että vuoden 2025 leikkaukset kurittivat eniten suuria yleisavustuksia saavia järjestöjä, mikä heikensi järjestöjen halukkuutta yhdistyä.

Vaikuttavuuden osoittaminen

Kuuloliitto pitää tärkeänä toimintansa vaikuttavuutta. Kuitenkin järjestöjen tarjoaman avun ja tuen, kuten vertaistuen, vaikuttavuuden osoittaminen vaatisi sellaisia resursseja, joita järjestöillä ei ole. Käytännössä järjestöjen tulisi kyetä syvälliseen ja kattavaan akateemiseen

30.1.2025

tutkimukseen, jotta eri toimintojen vaikuttavuus esimerkiksi kuulovammaisen henkilön sosiaaliseen hyvinvointiin ja terveyteen voitaisiin todentaa ja eristää muista toiminnoista ja toimijoista. Kuuloliitto huomauttaa, että selvityksessä tutkimuksellinen toiminta nimetään toiminnaksi, jonka avustamisesta tulisi mahdollisesti kokonaan luopua.

Sosiaali- ja terveysalan järjestöt tuottavat jo nyt huomattavan yksityiskohtaista tuloksellisuustietoa valtionapuviranomaiselle, jolla on tätä kautta runsaasti tietoa avustusvalmistelun tueksi toiminnan tarpeellisuudesta, tuloksellisuudesta ja vaikutuksista. Selvityksen vaihtoehto A veisi sote-järjestökenttää entistä kauemmaksi muista, kun tavoite on ollut yhdenmukaistaa valtionavustuskäytänteitä. STEA:n raportointikäytännöt erottuvat muiden järjestösektoreiden valtionavustusprosesseista, joissa vaatimukset toiminnan tuloksellisuuden ja vaikutusten osoittamiseksi ovat olennaisesti vähäisemmät.

Teemaperusteinen avustusten suuntaaminen ja hallitusohjelman erityispainotukset

Kuuloliitto ei kannata avustusten suuntaamista teemaperusteisesti selvityksessä ehdotetulla tavalla. Avustusjärjestelmän tulee jatkossakin mahdollistaa järjestöjen jäsendemokratia ja autonomia. Vain niin voidaan turvata elinvoimainen ja vapaa kansalaisyhteiskunta.

Selvitysraportissa ehdotetuissa teemoissa ei näy ollenkaan vammaiset henkilöt, minkä ongelmallisuutta käsitellään tässä lausunnossa tarkemmin sivulla 2. Sinänsä kuulovammaiset ja huonokuuloiset henkilöt, joita Kuuloliitto edustaa, voidaan sisällyttää niistä kaikkiin. Kyseessä on erittäin heterogeeninen, noin 800 000 ihmisen joukko, jota ei voi yksinkertaistaa tarpeiltaan yhdeksi vähemmistöryhmäksi tai teemaksi. He kuitenkin tarvitsevat myös erityistä, vammaansa liittyvää tukea, neuvontaa ja edunvalvontaa.

Kuuloliitolle jää epäselväksi mitä erityistä hyötyä uusi malli (selvityksen vaihtoehto A) toisi verrattuna nykytilanteeseen. Päinvastoin se tarkoittaisi uusia hallinnon prosesseja ja lisää hallinnollista työtä järjestöille ja STEA:lle. Avustusjärjestelmää ei tule kehittää suuntaan, joka vaatii järjestöjä suuntaamaan lisää resursseja omaan rahoitukseensa vaikuttamiseen. Teemaperusteinen avustusten suuntaaminen sekä sen myötä mahdollisesti lisääntyvä poliittinen ohjaus aiheuttavat molemmat riskin tästä.

Kuuloliitto pitää selvityshenkilön tavoin ymmärrettävänä sitä, että hallitusohjelmassa voidaan haluta sopia jonkinlaisista painotuksista koskien järjestöjen roolia valikoitujen yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemisessa. Kuuloliitto pitää niin ikään kannatettavana selvityksessä esitettyä ehdotusta, että hallitusohjelmakohtaiset painotukset toteutettaisiin C-avustuksilla. Kuitenkin myös järjestöjen omaehtoinen innovaatio- ja kehittämistoiminta tulee mahdollistaa jatkossakin yleisavustusrahoituksella.

Kuuloliitto pitää ehdottoman tärkeänä sitä, että mikäli avustusjärjestelmä avataan hallitusohjelman erityispainotuksille, sovitaan samalla niiden pysyvästä suuruusluokasta suhteessa avustusten kokonaismäärään parlamentaarisesti niin, että kaikki eduskuntapuolueet tosiasiallisesti sitoutuvat suuruusluokkaa noudattamaan. Olennaista on säilyttää järjestöjen ja STEA:n autonomia avustusten suuntaamisessa, avustusjärjestelmän ennakoitavuus sekä järjestöjen pitkäjänteinen työ.

Varallisuuden huomioiminen ja järjestöjen oma varainhankinta

30.1.2025

Kuuloliitto kannattaa selvityshenkilön ehdotuksia, jotka tukevat rahoituspohjan monimuotoistamista: lahjoitusten verovähennysoikeuden laajentaminen kaikille sosiaali- ja terveysjärjestöille tehtäviin lahjoituksiin, varainhankinnan kulujen kattaminen yleisavustuksella, yhteiset rahoitus- ja toteuttamismahdollisuudet oppilaitosyhteistyössä sekä STEA-avustusten, Terveiden edistämisen määrärahan, EU-avustusten yms. synergian vahvistaminen.

Kuuloliitto pitää myös perusteltuna avustuksen saajan varallisuuden huomioimista, mutta ei selvityksessä esitetyllä tavalla. Varallisuutta määriteltäessä ja arvioitaessa tulee ottaa huomioon omaisuuden likviditeetti. Selvityksessä ehdotetut kriteerit asettaisivat järjestöt mahdottomiin tilanteisiin, kun esimerkiksi niiden omistama rakennus vaikuttaisi avustuksen suuruuteen, vaikka kiinteä käyttöomaisuus on vaikeasti realisoitavissa, eikä se ole välttämättä järkevääkään.

Varallisuuskriteerit eivät myöskään saa vaikeuttaa yhdistymisiä. Järjestöjä ei saa rankaista varallisuuskriteereillä siitä, jos ne ovat yhdistyneet ja niiden varallisuus on siksi kasvanut.

Omaan varainhankintaan tulee ennen kaikkea kannustaa, ei rangaista siitä. Esimerkiksi jos yksityishenkilö tai yritys haluaa lahjoittaa tiettyyn toimintaan kertaussumman, kyseisestä toiminnasta ei tule leikata saman verran seuraavassa avustuspäätöksessä. Järjestön varallisuutta arvioitaessa tulisi ennen kaikkea arvioida pysyvää ja merkittävää varallisuutta, jota järjestön on käytännössä mahdollista käyttää toimintansa kulujen kattamiseen.

Oleellista on, ettei varallisuusasemaa arvioitaisi yhden vuoden tilinpäätöksen perusteella. Yksittäiseen tilinpäätökseen voi kohdentua edellä kuvatun kaltaisia satunnaisia eriä. Toiminnan ennustettavuus ja suunnitelmallisuus edellyttää yhtä tilikautta pidemmän aikavälin huomioimista. Näin ollen tarkasteltavaksi pitäisi ottaa ainakin kolme viimeisintä tilinpäätöskautta, kuten SOSTE ehdottaa omassa lausunnossaan.

Alueellisen toiminnan avustukset

Kuuloliitto ei kannata hyvinvointialueiden avustusten siirtoa STEA:lle. Kuuloliiton näkökulmasta paikallisten ja alueellisten yhdistystemme toimintaedellytykset turvataan parhaiten hyvinvointialueiden myöntämällä avustuksilla sekä STEA:n myöntämällä jäsenjärjestöjen avustuksilla.

Kuuloliiton jäsenyhdistykset eivät itse hae STEA-avustuksia, vaan Kuuloliitto hakee ja jakaa niille STEA:n myöntämää jäsenjärjestöavustusta. Tämän lisäksi osa yhdistyksistä saa kuntien ja/tai hyvinvointialueiden myöntämiä avustuksia. Molemmat ovat tärkeitä: kuntien ja hyvinvointialueiden avustuksilla voidaan vastata paikallisiin ja alueellisiin erityistarpeisiin. STEA:n myöntämä jäsenjärjestöavustus taas mahdollistaa yhdistysten perustoiminnan sekä esimerkiksi valtakunnallisesti kehitetyn toiminnan ja uusien ideoiden levittämisen alueille ja kuntiin.

Hyvinvointialueiden avustuskäytäntöjä tulisi kuitenkin tarkastella osana laajempaa avustujärjestelmän uudistamista tavoitteena yhdenmukaistaa käytäntöjä. Hyvinvointialueiden avustuskäytännöissä on tällä hetkellä runsaasti vaihtelua.

30.1.2025

STEA:n rooli

Kuuloliitto pitää erikoisena selvityksen useita esityksiä STEA:n roolin kasvattamisesta, kun samalla sen myöntämistä avustuksista aiotaan leikata kolmasosa. Kuuloliitto ei näe tarpeellisena tai perusteltuna siirtää järjestökentän nyt itsensä hoitamia tehtäviä STEA:lle. Etenkään sitä, että STEA jollain tapaa edustaisi järjestöjä esimerkiksi kansallisten toimintaohjelmien valmistelussa, Kuuloliitto ei pidä hyväksyttävänä. Kansalaisjärjestökentän on saatava itse edustaa itseään ja kohderyhmiään. Avustusleikkausten olosuhteissa valtionapuviranomaisen tehtäväkenttää on perustellumpaa päinvastoin keventää, jotta vähenevät resurssit suuntautuvat viranomaistyön sijaan järjestöjen perustyöhön.

Vuosien 2026–2027 leikkausten kohdentuminen

Selvityksestä odotettiin vastauksia vuosien 2026–2027 leikkausten kohdentamiseen. Tällaisia se ei kuitenkaan ensisijaisesti anna. Vuosien 2026–2027 leikkauksia koskevat linjaukset on valmisteltava yhdessä järjestöjen kanssa viipymättä, jotta järjestöt pystyvät valmistautumaan niihin. Järjestöjen tulee voida vaikuttaa siihen, miten leikkaukset kohdentuvat omassa avustuskokonaisuudessa.

Kuuloliitto on sosiaali- ja terveysalan kansalaisjärjestö, joka toimii kuulovammaisten, kuulovammojen ennaltaehkäisyyn sekä esteettömän ja saavutettavan yhteiskunnan eteen. Kuuloliitto edistää kuulovammaisten asemaa ja oikeuksia yhteiskunnassa, tuottaa tietoa kuulosta, kuulovammaisuudesta ja kuuloterveydestä sekä järjestää monipuolista toimintaa kaikenikäisille. Kuuloliiton jäsenmäärä on noin 14 000 henkilöä.

Sanna Kaijanen
Toiminnanjohtaja
Kuuloliitto ry

Lisätietoja: asiantuntija Anniina Horto-Lönnqvist, anniina.horto-lonnqvist@kuuloliitto.fi, puh. 044 752 5561.